

Ratio Working Paper No. 42

Skatternas utveckling, omfattning och fördelning

Dan Johansson

Skatternas utveckling, omfattning och fördelning

av Dan Johansson*

RATIO WORKING PAPER SERIES

Abstract: I uppsatsen studeras det svenska skattesystemet och de svenska skatternas utveckling från början av 1900-talet fram till i dag. Skattetrycket har ökat kraftigt, från under 10 procent av BNP vid periodens början, till över 50 procent vid periodens slut. En allt större andel av skatteintäkterna kommer från sk osynliga skatter, dvs skatter som skattebetalaren inte inser att han/hon bär. Skatterna på arbete och konsumtion dominerar totalt skatteintäkterna – tillsammans står de i dagsläget för ca 90 procent av de totala skatteintäkterna. Förmögenhets- respektive arvs- och gåvoskatten är försumbara; tillsammans utgör de ca 0,6 procent av de totala skatteintäkterna. En orsak till skattetryckets expansion är det socialdemokratiska partiets maktövertagande och långa maktinnehav, vilket ledde till en radikalisering av politiken där omfattande sociala reformer skulle finansieras via skattesystemet och där skatterna skulle användas för att omfördela inkomster och förmögenheter.

JEL Classification: E62, H20

Keywords: Skatter, Skattetryck, Skattehistoria

Kontaktuppgifter:

Dan Johansson

Ratio

Box 5095

102 42 Stockholm

e-mail: dan.johansson@ratio.se

* Jag är tacksam för kommentarer från författarna i föreliggande antologi och från Krister Andersson, Anita Du Rietz och Per Hortlund. Bodil Edler på Riksskatteverket har vänligen bistått med data till Figur 1.

Introduktion

En skatt är en tvångsbetalning till det allmänna utan direkt motprestation. Stat, landsting och primärkommun har rätt att ta ut skatt. En avgift skiljer sig från en skatt genom att det finns ett direkt samband mellan betalning och motprestation. Avgifter kan, men behöver inte, vara obligatoriska. Gränsen mellan skatt och avgift kan i många fall vara oklar, särskilt om avgiften är obligatorisk.¹ Att vissa skatter kallas för avgifter bidrar till att förvirra. Till exempel består arbetsgivaravgifterna, trots sitt namn, både av en skattedel och en obligatorisk avgiftdel. Hur stor andel som är skatt och hur stor andel som är avgift är svårt att beräkna och skiljer sig mellan individer och förändras över tiden.²

Den som är skattskyldig, d v s den som är betalningsskyldig och ska erlägga skatten, definieras som skattesubjekt, medan den som bär den faktiska kostnaden av skatten genom att den reala inkomsten sjunker definieras som skatteobjekt. Skatten kan följaktligen, helt eller delvis, övervältras från skattesubjektet till skatteobjektet. Detta kallas för skattens incidens. Ett exempel är arbetsgivaravgifterna, där företaget är skattesubjekt, men där arbetsgivaravgifterna på sikt anses övervältras i sin helhet på arbetstagaren (skatteobjektet).

Det är vanligt att kalla skatter som bärs av den skattskyldige (skattesubjekt och skatteobjekt är desamma) för direkta och de som övervältras från skattesubjektet till skatteobjektet för indirekta. I slutändan bärs alla skatter av de enskilda individerna. Skatter som individen inser att han/hon bär bördan av kallas emellanåt för synliga, medan skatter som individen inte inser att han/hon bär bördan av kallas för osynliga. Gränsen mellan synliga och osynliga skatter är flytande, men i allmänhet anses direkta skatter som synliga och indirekta som osynliga.

Skattetryckets utveckling under 1900-talet³

Skatter har med all sannolikhet förekommit i någon form så länge organiserade samhällen med någon typ av centralmakt existerat. Historiskt finns det ett tydligt samband mellan krigs- och förvaltningsmaktens framväxt och beskattningen. I Sverige omvandlades under andra hälften av 1200-talet många mer eller mindre tillfälliga avgifter och pålagor för försvar och

¹ Andra faktorer som gör det svårt att skilja mellan skatt och avgift är t ex om det går lång tid mellan inbetalning och förmån eller om den enskilda inte har möjlighet att påverka avgiftens förvaltning i de fall avgiften fonderas.

² Schablonmässigt antogs skattedelen länge utgöra ca två tredjedelar av arbetsgivaravgifterna.

³ Avsnittet baseras på Rodriguez (1981), men också på Löwnerts (1983), Lodin m fl (2002) och Riksskatteverket (2002).

krigståg till årliga skatter. Under de följande århundradena ökades och infördes nya skatter, till stor del på grund av krig och oroligheter. De kostsamma krigen och den centrala förvaltningens uppbyggnad under stormaktstiden medförde ytterligare skattehöjningar. Expansionen av skatterna ledde till att skattesystemet blev oöverskådligt under 1700-talet. En rad reformeringsförsök gjordes, dock utan framgång. Vid 1800-talets inträde var skattesystemet därför ytterst komplicerat. Kontinuerliga reformer och förändringar gjordes. Den moderna inkomstkatten började växa fram och ersatte många äldre omsättningsskatter, vilka avskaffades för att stimulera den inhemska såväl som den internationella handeln. Den första ”riktiga” inkomstkatten infördes 1810, men avskaffades redan två år senare. Under 1800-talet blev också skattesystemet föremål för en offentlig debatt, till stor del inriktad på en rättvis beskattning baserad på skatteförmåga.

Vid 1900-talets inledning utgjorde indirekta skatter, huvudsakligen tullar, skatt på alkohol och socker, 80 till 90 procent av statens skatteintäkter. Till staten utgick också bevillning (statlig extraordinarie inkomst som beslutats av riksdagen under en viss tidsperiod) med 1 procent av inkomsterna. Denna kunde även vara av permanent karaktär och kallades då för allmän bevillning.⁴ Den allmänna bevillningen var en föregångare till inkomstbeskattningen. Jämte bevillningen var grundskatterna (fasta pålagor som åvilade jorden) de viktigaste inkomstkatterna för staten.⁵ Kommunalnskatten var ungefär 5 procent.

1902 togs det avgörande steget mot ett modernt skattesystem. Jämte bevillningen introducerades en allmän progressiv statlig inkomstkatt. För första gången infördes den allmänna självdeklarationen som grund för beskattningen. Det nuvarande skattesystemet fick dock sina grunddrag i samband med 1910 års skattereform. Progressiviteten stärktes, förmögenhet blev beskattningsbar och aktier dubbelbeskattades (företagets vinst liksom aktieägarens utdelning beskattades). En modern arvs- och gåvobeskattning infördes fyra år senare (1914). Principerna i 1910 års reform låg till grund för 1928 års kommunalskattelag. Denna och 1947 års statliga inkomstbeskattning gällde fram till 2000 då de ersattes av en ny inkomstbeskattning.

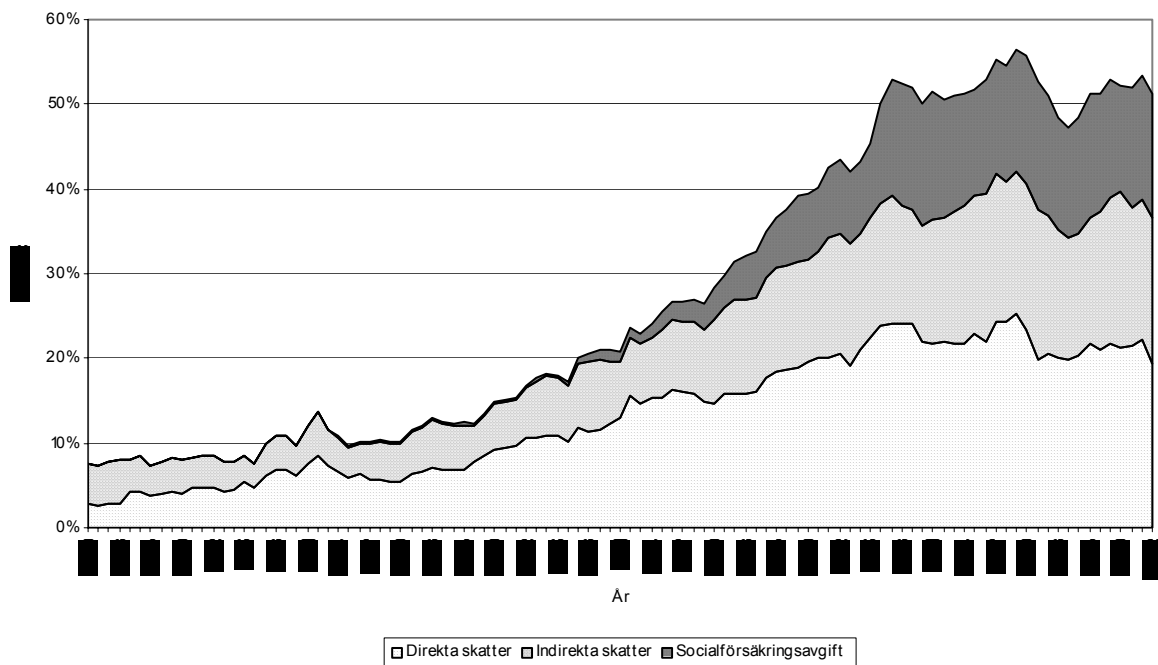
Då det moderna skattesystemet formades var det totala skattetrycket (skatternas andel av bruttonationalprodukten, BNP), med våra dagar mätt, lågt. År 1900 uppgick skattetrycket till

⁴ I samband med kommunalskattelagens införande år 1928 upphävdes de sista bestämmelserna om bevillningen.

⁵ Grundskatterna kan härledas till landskapslagarna och var helt avskaffade år 1903.

mindre än 8 procent (figur 1). De ökade utgifterna till följd av första världskriget gjorde att skattetrycket passerade 10 procent (1918). Det steg ytterligare i samband med den ekonomiska krisen i början av 1920-talet, till som högst ca 14 procent. Mot slutet av decenniet sjönk det tillbaks till 10 procentsnivån, vilket medförde ett oförändrat skattetryck jämfört med decenniets början. Under perioden hade finanspolitikens i princip inga andra mål än att finansiera de offentliga utgifterna. I samband med 1928 års skattereform avvisades t ex med bestämdhet förslaget ”att beskattningen skulle göras gällande oberoende av finansieringsbehoven för att *omfördela* inkomster och förmögenheter” (Rodriguez 1981, s 31; min kursivering).

Figur 1 Skatter i procent av BNP, 1900-2002



Anmärkning: Med direkta skatter avses skatter som betalas in av individer, exempelvis kommunal inkomstskatt. Med indirekta skatter avses skatter som betalas in av företag, t ex mervärdesskatt. Socialförsäkringsavgifter består av t ex arbetsgivaravgifter och egenavgifter.

Källa: Riksskatteverket (2002).

En nära sex decennier kontinuerlig stegring av skattetrycket påbörjades kring år 1932. Expansionen kan inte förklaras av krig och kriser. Inget krig eller kris har krävt så omfattande finansiering. Krig och kriser har också varit övergående, vilket skulle ha lett till en sänkning när de var över.

En av flera samverkande förklaringar är istället arbetarrörelsens maktövertagande och i det närmaste oinskränkta regeringsinnehav sedan dess. Arbetarrörelsen eftersträvade en rad

reformer för att skapa social trygghet och ansåg det vara statens uppgift att genomföra dessa. Den rådande inkomst- och konsumtionsfördelningen accepterades inte och ett klasslöst samhälle eftersträvades. Enligt deras synsätt krävde därför ”rättvisa” ingrepp i ekonomin, bl a höga skatter. Marknadsekonomin sågs delvis som ett ”orättfärdigt” system.⁶

En annan bidragande förklaring är Keynesianismens genombrott som också medförde en förändrad syn på ekonomins funktionssätt och statens roll. Politikerna skulle intervensera i ekonomin för att stabilisera konjunkturen och stimulera den långsiktiga tillväxten. Det fanns också många förespråkare för planekonomin, vilken motiverade än större ingrepp i ekonomin – i extremfallet total styrning. De ideologiska och ekonomiska motiven för höga skatter sammanföll emellanåt.⁷

År 1938 genomfördes en skattereform med syftet att skapa ett elastiskt⁸ skattesystem som lätt kunde finansiera de stigande utgifterna och hjälpa till att genomföra konjunkturutjämnande åtgärder. Under 1930-talet höjdes skattetrycket med 5 procentenheter till 15 procent.

Expansionen av den offentliga verksamheten fortsatte under 1940-talet. Kostnaderna till följd av andra världskriget var en övergående orsak. Det andra världskriget medförde en radikalisering av arbetarrörelsen och ledde till nya krav på sociala reformer och ökad inkomst- och förmögenhetsutjämning. De ökade socialpolitiska ambitionerna ledde till kraftiga utgiftshöjningar, framför allt till följd av införandet av folkpensionerna och de allmänna barnbidragen år 1948. De fördelningspolitiska ambitionerna fick genomslag i 1947 års skattereform, den första skattereformen som uttalat motiverades med önskvärdenheten att utjämna inkomst- och egendomsfördelningen.⁹ De ideologiska motiven (bl a formulerade i arbetarrörelsens efterkrigsprogram) var således en viktig drivkraft, speciellt vad gäller förmögenhets-, arvs- och gåvoskatten och den ökade progressiviteten i skatteskalorna. Reformen mötte ett ovanligt starkt politiskt motstånd. Motståndarna menade att de

⁶ En föreställning som till viss del lever kvar idag – jämför med dagens debatt om privat sjukvård där ett argument mot privatisering är att det är moraliskt fel att tjäna pengar på gamla och sjuka.

⁷ T ex kan en jämn inkomstfördelning föredras av ideologiska skäl, men också av ekonomiska. Enligt detta resonemang leder en ojämn inkomstfördelning till sociala spänningar och motsättningar, vilket kan leda till konflikter. Vinsterna från social stabilitet överstiger med detta synsätt de samhällsekonomiska kostnaderna av de inkomstutjämnande skatterna.

⁸ Skatteelasticitet definieras av Rodriguez (1981, s 92) som beskattningens ”förmåga att variera efter det allmännas behov av inkomster”. Hög elasticitet innebär att en liten förändring av skattesatsen medför en stor förändring av skatteintäkterna.

⁹ I den svenska skattehistorien är den i dag så accepterade ambitionen att utjämna inkomster och förmögenheter således av relativt sent datum.

välståndsskapande krafterna, främst företagsamheten, sparandet och kapitalbildningen, allvarligt skulle hämmas. En kritik var också att beskattningen (främst förmögenhets-, arvs- och gåvobeskattningen) blev så kraftig att det rörde sig om konfiskation. Till följd av de stabiliseringspolitiska ambitionerna höjdes skatterna i förhoppning om att den minskade köpkraften skulle dämpa inflationen. En skatteuppbördsteknisk innovation – källskatten – infördes år 1947. Under decenniet passerade skattetrycket 20 procent.

Vid 1900-talets mitt hade följaktligen skattesystemets funktion förändrats. Från att fram till omkring 1920-talet endast ha haft som syfte att täcka utgifterna, hade skattesystemet under 1930-talet utvidgats med ett socialpolitiskt, stabiliseringspolitiskt och tillväxtpolitiskt syfte, till att även ha fått en omfördelande funktion under 1940-talet.

Under 1950-talet byggdes socialförsäkringssystemet ut ytterligare, vilket ställde krav på ökade skatteintäkter. De starkt progressiva skatteskalorna ledde till automatiska skattehöjningar till följd av stigande inkomster och inflation. Justeringar av skatteskalorna gjordes fortgående för att lindra marginaleffekterna, till exempel 1952 och 1956. Motståndet mot inkomstbeskattningen av fysiska personer ökade under perioden, varför indirekt beskattning användes i ökad utsträckning. 1959 infördes den allmänna varubeskattningen, omsättningsskatten.

Trots de ökade statliga ambitionerna och höjningen av skatterna understeg ändå skattetrycket 30 procent vid 1960-talets inträde – den nivån passerades först 1962. Motståndet mot den direkta beskattningen fortsatte, varför statsmakten i än högre utsträckning förlitade sig på indirekta skatter. Arbetsgivaravgifter infördes 1960 i samband med införandet av ATP. Mervärdesskatten infördes 1968 och ersatte omsättningsskatten.¹⁰

År 1970 hade skattetrycket stigit till 40 procent och fortsatte att stiga i snabb takt. 50 procent skattetryck passerades redan 6 år senare, då skattetrycket mellan 1975 och 1976 höjdes med 5 procentenheter, den största höjningen av skattetrycket (i procentenheter) mellan två enskilda år under seklet. Detta innebar en fördubbling av skattetrycket på lite drygt två decennier. Under 1970-talet expanderade utgifterna, bl a för utbildning och sjukvård, snabbt. Automatiska skattehöjningar skedde till följd av ökade inkomster, inflation och

¹⁰ Omsättningsskatten omfattade bl a företagens investeringar och energiförbrukning. Mervärdesskatten, en mer utpräglad konsumtionsskatt, infördes för att undvika detta.

progressiviteten i skattesystemet. Tanken att staten skulle bedriva konjunktur- och tillväxtpolitik krävde ökad kontroll och styrning av konsumtion och investeringar, vilket bl a skedde genom att staten via skattepolitiken tog kontroll över en större del av resurserna. Flera skattereformer gjordes för att minska effekterna av de höga marginalsatterna. Inga principiella förändringar av skattesystemet genomfördes under 1970-talet.

Efter en nedgång av skattetrycket i början av 1980-talet steg det återigen för att uppnå sin högsta nivå någonsin (56,6 procent) år 1989. Progressiviteten i skattesystemet och den höga inflationen var bidragande orsaker. Skattesystemets konstruktion tillsammans med det kraftigt höjda skattetrycket gav upphov till stora negativa ekonomiska konsekvenser, bl a motverkades arbete och sparande samtidigt som hög skuldsättning premierades. Problemen ledde till 1981 års överenskommelse mellan socialdemokraterna, centern och folkpartiet ("den underbara natten"), i vilken marginalsatterna sänktes och värdet av underskottsavdrag begränsades. Reformerna genomfördes etappvis under åren 1983-85 och innebar att den högsta marginalsatten blev 75 procent och att värdet av underskottsavdragen blev högst 50 procent.

Redan från början ansågs reformen som otillräcklig och den följdes därför av en ny reform i början av 1990-talet. Syftet med 1990-91 års skattereform var att åstadkomma en samhällsekonomiskt effektivare beskattning genom minskade skatteklar och ökad likformighet i skattesystemet. Breddade skattebaser och sänkta marginalsatter var viktiga inslag i reformen. Omfattande förändringar av strukturen av den kommunala och statliga inkomstbeskattningen gjordes. Efter 1991 fanns inte längre några ambitioner att styra företagens investeringsbeteende (bortsett från miljöhänsyn och liknande). Ett syfte var istället att skattereglerna skulle vare neutrala mellan olika investeringsalternativ.

Skattetrycket sjönk fem år i rad (1990-1994), bl a till följd av lägre intäkter orsakade av den treåriga depressionen som inledde decenniet. De största skattesänkningarna (procentenheter) under hela 1900-talet uppmättes under åren 1991 (3 procentenheter) och 1993 (2,7 procentenheter). För första gången sedan mitten av 1970-talet sjönk skattetrycket under 50 procent av BNP (1993-1995), för att därefter åter till stiga till över 50 procent. För första gången under hela 1900-talet var också skattetrycket lägre vid ett decenniums slut (52,2 procent år 1999) än vid dess början (55,7 procent år 1990).

Det nya millenniet har inletts med två år av sänkt skattetryck (2000, 0,4 procentenheter och 2002, 2,2 procentenheter) och ett år med höjt skattetryck (2001, 1,7 procentenheter). År 2002 var skattetrycket 51,3 procent. År 2000 infördes en ny inkomstbeskattning (tillämpas första gången vid år 2002 års taxering) som ersätter 1928 års kommunalskattelag och 1947 års lag om inkomstskatt.

Den historiska framställningen leder till reflektion över skattesystemet och 1990-91 års skattereform som ”århundradets” skattereform. Var inte införandet av den allmänna självdeklarationen och progressiviteten 1902 mer revolutionerande? Eller införandet av mervärdesskatten och arbetsgivaravgifterna, som tillsammans står för nära hälften av skatteintäkterna idag? Eller 1947 års reform där en ny syn på skatternas uppgift och ägandet slog igenom; det ansågs nu riktigt att staten via skatterna skulle göra mycket kraftiga ingrepp i äganderätten och aktivt omfördela inkomster, ägande och förmögenheter? Detta var ju ett klart brott mot tidigare principer och representerade en ny syn på statens rätt till den enskildas tillgångar. Jämför här med motståndet mot liknande förslag 1928. Den kraftiga höjningen av skattetrycket under seklet representerar också en viktig principiell förändring av synen på skatterna. För att förstå betydelsen av dessa förändringar kan vi leka med tanken att helt ifrågasätta skatte- (och utgifts-) systemets omfördelande funktion, föreslå en sänkning av skattetrycket till 40 procent (1970 års nivå), föreslå ett avskaffande av källskatten (införd 1947) eller att avskaffa moms (införd 1968). En person som skulle föreslå någon eller några av dessa åtgärder skulle av många knappast betraktas som seriös idag.

Med tanke på detta känns det tveksamt att benämna 1990-91 års skattereform för ”århundradets” skattereform. Den lappade och lagade väl snarare på ett existerande system, som alla med insikt såg som ohållbart, än bröt mot det rådande systemet och tankemönstret. 1990-91 års skattereform innebar t ex ingen principiell förändring av synen på ägande, skattetryckets nivå eller uppbördsförfarandet. Den syftade till att få ekonomin att fungera bättre vid ett givet skattetryck – en inte särskilt omvälvande tanke.

Det svenska skattetrycket i ett internationellt perspektiv

I en internationell jämförelse avvek Sverige från andra länder genom ett *lågt* skattetryck ända fram till 1960 (tabell 1). Sverige har således varit ett lågskatteländ under större delen av 1900-talet. Ett skäl är förstås att Sverige i mindre utsträckning än övriga länder drabbats av

kostnaderna för upprustning och krig i samband med de båda världskrigen. Ett annat är att Sveriges ekonomi i början av 1900-talet var utformad enligt liberala principer och att det tog tid att omvandla ekonomin från en decentraliserad marknadsekonomi med låga skatter till en mer centraldirigerad ekonomi med höga skatter.

Tabell 1 Skattetryck i OECD-länderna, andel av BNP (%).

	1925	1933	1950	1960	1965	1970	1975	1980	1985	1990	1995	1998	1999
Australien					22,3	22,9	26,6	27,4	29,1	29,3	29,4	29,9	30,6
Belgien					31,1	35,7	41,6	43,1	46,3	43,1	44,8	45,9	45,7
Danmark	19,6	20,1	19,8	25,3	29,9	40,4	41,4	43,9	47,4	47,1	49,4	49,8	50,4
Finland	21,6	20,1	27,8	27,5	30,3	32,5	37,7	36,2	40,0	44,7	44,9	46,2	46,2
Frankrike	21,1	26,3	30,2	33,4	34,5	35,1	36,9	40,6	43,8	43,0	44,0	45,2	45,8
Grekland					18,2	20,9	21	24	28,6	29,4	31,7		37,1
Irland					24,9	29,9	30,2	31,5	35,1	33,6	33,1	32,2	32,3
Island					26,2	27,0	29,6	29,2	28,4	31,4	32,1	33,6	36,3
Italien	17,5	30,6		27,0	25,5	26,1	26,2	30,3	34,4	38,9	41,2	42,7	43,3
Japan					18,3	19,7	20,9	25,4	27,6	30,9	28,4	28,4	26,2
Kanada					25,9	31,2	33,1	32	33,1	36,1	35,7	37,4	38,2
Korea							15,2	17,7	16,9	19,1	20,5	21,1	23,6
Luxemburg					27,7	28,9	39,7	40,8	45,3	40,7	41,9	41,5	41,8
Mexiko								16,2	17	17,3	16,6	16,0	16,0
Nederländerna	14,9	18,6	30,3	30,4	32,8	37,1	43,0	43,4	42,4	43,1	41,9	41,0	42,1
Nya Zeeland					24,7	27,4	31,1	33,0	33,6	38,1	37,6	35,2	35,6
Norge	20,9	25,1		32,0	29,6	34,9	39,9	42,7	43,3	41,8	41,5	43,6	41,6
Polen											39,8	37,9	35,2
Portugal					15,8	19,8	21,2	24,6	27,1	29,6	32,7	34,2	34,3
Schweiz					19,6	22,5	27,9	28,9	30,6	30,6	33,5	35,1	34,4
Slovakien												37,1	35,1
Spanien					14,7	16,9	19,5	22,9	27,6	33,0	32,8	34,2	35,1
Storbritannien	22,6	25,2	33,1	27,3	30,4	37	35,4	35,3	37,7	36,0	35,2	37,2	36,3
Sverige	16,0	18,9	21,0	28,7	35	39,8	43,4	47,1	48,3	53,7	47,6	52,0	52,2
Tjeckien											40,1	38,3	40,4
Turkiet					10,6	12,5	16,0	17,9	15,4	20	22,6	28,7	31,3
Tyskland	17,8	23,0	30,1	33,9	31,6	32,9	36,0	33,1	32,9	32,6	38,2	37,0	37,7
Ungern											42,4	38,7	39,2
USA	11,0	23,4	23,9	27,5	25	27,7	26,9	27	26,1	26,7	27,6	28,9	28,9
Österrike					33,9	34,9	37,7	39,5	41,6	40,2	41,6	44,4	43,9
Genomsnitt	18,3	23,1	27,0	29,3									
EU 15					25,8	28,9	31,1	35,8	38,6	39,2	40,1	41,3	41,6
OECD					27,8	31,2	34,1	32,1	33,8	35,0	36,1	37,0	37,3

Anmärkning: Åren 1925 och 1933 i procent av nationalinkomsten.

Källa: Rodriguez (1981, Tabell 2.1) och Riksskatteverket (2002, Tabell 14.3).

Det var således först under 1960-talet som Sverige blev ett högskatteland relativt andra länder. Då hade Sveriges skattetryck stigit till världens högsta. Sedan dess har Sveriges skattetryck, med undantag för enstaka år, fortsatt att vara det högsta i världen. Sverige har

följaktligen gått från att avvika genom att ha ett lågt skattetryck till att avvika genom att ha det högsta skattetrycket.

År 1999 var Sveriges skattetryck 52,2 procent följt av Danmark med 50,4 procent skattetryck – de enda länderna vars skatteintäkter detta år översteg 50 procent av BNP. Efter Sverige och Danmark är det ett ”hopp” till Finland, som hade det tredje högsta skattetrycket, 46,2 procent. Kanada, ett land som i många stycken sägs ha samma ambitioner när det gäller offentligt finansierad välfärd som Sverige, hade ett skattetryck på 38,2 procent. Sverige avviker också kraftigt, mer än 10 procentenheter från EU-genomsnittet på 41,6 procent. De totala skatteintäkterna i Sverige var år 1999 ca 1000 miljarder kronor och BNP ca 2000 miljarder kronor. För att Sverige skulle ha haft samma skattetryck som EU-snittet skulle således skatteintäkterna ha varit ca 200 miljarder kronor lägre, motsvarande 20 procent av de totala skatteintäkterna.¹¹ Sverige avviker än mer jämfört med det genomsnittliga skattetrycket i OECD-området, vilket var 37,3 procent.

Skatteintäkter år 2002

År 2002 uppgick de totala skatteintäkterna till 1204,9 miljarder kronor, vilket motsvarade 51,4 procent av BNP. Skatt på *arbete* – den kommunala inkomstskatten, den statliga inkomstskatten för fysiska personer och socialavgifterna – gav de största skatteintäkterna, ca 770 miljarder kronor, vilket motsvarar nära två tredjedelar av de totala skatteintäkterna och en tredjedel av BNP. Skatt på *konsumtion* – mervärdesskatten och punktskatterna¹² – gav de näst största skatteintäkterna, drygt 300 miljarder kronor, motsvarande en fjärdedel av de totala skatteintäkterna och 13 procent av BNP. Tillsammans stod skatt på arbete och konsumtion för knappt 90 procent av de totala skatteintäkterna (1072 miljarder kronor, 46 procent av BNP).

Resterande skatter stod således för mindre än 10 procent av skatteintäkterna. Av dessa var skatt på *kapital* störst och gav ca 77 miljarder kronor i skatteintäkter (något mer än 6 procent av skatteintäkterna och 3 procent av BNP). *Fastighets-* (utgår för ägare av småhus, hyreshus och lokaler) och *förmögenhets* (utgår på i huvudsak fysiska personers förmögenhetsinnehav) gav ca 23 miljarder kronor respektive ca 5 miljarder kronor,

¹¹ Som visas i Du Rietz m fl (2004) innebär detta betydligt större skattesänkningar brutto, eftersom en skattesänkning leder till ökade skatteintäkter från höjda löner, ökad konsumtion m m.

¹² Punktskatter som betalas av företagen övervältras på sikt på löntagarna, se t ex Riksskatteverket (2002, kapitel 1.4), och ska därför egentligen hänföras till skatt på arbete. För enkelhets skull bortses från detta.

motsvarande 1,9 respektive 0,43 procent av de totala skatteintäkterna och 1 respektive 0,2 procent av BNP.¹³ *Arvs- och gåvoskatten* (utgår vid arv och gåva¹⁴) inbringade 2,8 miljarder kronor, vilket motsvarade 0,2 procent av skatteintäkterna och 0,1 procent av BNP. *Övriga* skatter inbringade 25 miljarder kronor, vilket motsvarade 2 procent av skatteintäkterna och 1 procent av BNP.

I princip alla arbets- och kapitalinkomster, som intjänas av såväl fysiska som juridiska personer, beskattas med kommunal och/eller statlig inkomstskatt: kommunal inkomstskatt, statlig inkomstskatt på fysiska personer, statlig inkomstskatt på juridiska personer (bolagsskatt) och kapitalinkomstskatten (skatt på privatpersoners ränteinkomster, aktieutdelning och kapitalvinster m m).

Den *kommunala inkomstskatten* var den enskilt största skatten och genererade ca 380 miljarder kronor i skatteintäkter (ca en tredjedel av skatteintäkterna, 16 procent av BNP). Den *statliga inkomstskatten* på fysiska personer inbringade 34 miljarder kronor (2,85 procent av skatteintäkterna, 1,46 procent av BNP).

Bolagsskatten inbringade 52 miljarder kronor (4,3 procent av skatteintäkterna, 2,2 procent av BNP). *Avkastningsskatten*, en skatt som tas ut på hushållens pensionsförsäkringar och kapitalförsäkringar (motiveras med likformighet av beskattning av individers kapitalinkomster), inbringade 13,5 miljarder kronor (1,1 procent av skatteintäkterna, 0,58 procent av BNP). *Kapitalinkomstskatten* på fysiska personer uppgick till 11 miljarder kronor (0,91 procent av skatteintäkterna, 0,47 procent av BNP).¹⁵

¹³ Fastighets- och förmögenhetsskatten, liksom arvs- och gåvoskatten, särredovisas från övriga kapitalskatter av bl a illustrativa skäl.

¹⁴ Gåvoskatten är ett komplement till arvsskatten och syftar till att arvsskatten inte ska kunna kringgås med hjälp av gåvor.

¹⁵ I 1990-91 års skattereform beskattas arbetsinkomster med en högre skattesats än kapitalinkomster, ett brott mot likformighetsprincipen. En företagare har därför incitament att ta ut ersättningen i form av kapitalinkomster framför att ta ut den i form av löneinkomst. I de s k 3:12 reglerna (fåmansföretagsbeskattningen) regleras hur stor andel av fåmansföretagarens ersättning som kan tas ut i form av kapitalinkomst respektive arbetsinkomst. Ett fåmansföretag definieras av att det ägs av en, eller ett fåtal, fysiska personer.

Tabell 2 Skatteintäkter: miljarder kronor, andel av de totala skatteintäkterna (%) och andel av BNP (%), 2002

Skatt	mdr kr	Procent av de totala skatterna	Procent av BNP
Skatt på arbete	769,2	63,84	32,84
<i>Kommunalskatt</i>	379,7	31,51	16,21
<i>Statsskatt</i>	34,3	2,85	1,46
<i>Socialavgifter</i>	354,1	29,39	15,12
Arbetsgivaravgifter (1)	273,1	22,67	11,66
Sjukförsäkringsavgift	83,6	6,94	3,57
Ålderspensionsavgift	69,1	5,73	2,95
Arbetsmarknadsavgift	50,9	4,22	2,17
Föräldraförsäkringsavgift	21,1	1,75	0,90
Premiepensionsavgift	18,8	1,56	0,80
Efterlevandepensionsavgift	16,3	1,35	0,70
Arbets-skadeavgift	13,3	1,10	0,57
Allmän pensionsavgift (2)	68,0	5,64	2,90
Skattereduktioner	-58,1	-4,82	-2,48
Allmän löneavgift	25,9	2,15	1,11
Särskild löneskatt	25,9	2,15	1,11
Pensionsavgift, andel staten (3)	10,2	0,85	0,44
Egenavgifter	9,1	0,76	0,39
<i>Övriga löneskatter</i>	1,1	0,09	0,05
Skatt på konsumtion	302,7	25,12	12,92
<i>Mervärdesskatt (4)</i>	210,2	17,45	8,97
Punktskatter (5)	92,5	7,68	3,95
Energiskatter	57,2	4,75	2,44
Alkohol- och tobaksskatt	19,6	1,63	0,84
Miljöavgifter, lotteriskatter mm	12,8	1,06	0,55
Företagens fordonskatt	2,9	0,24	0,12
Skatt på kapital	76,7	6,37	3,27
<i>Bolagsskatt</i>	52,2	4,33	2,23
Avkastningsskatt (6)	13,5	1,12	0,58
Kapitalinkomstskatt	11,0	0,91	0,47
Fastighetsskatt	22,8	1,89	0,97
Förmögenhetsskatt	5,2	0,43	0,22
Arvs- och gåvoskatt	2,8	0,23	0,12
Övriga skatter	25,5	2,12	1,09
Licenser mm	4,3	0,36	0,18
Importskatter (7)	3,1	0,26	0,13
Övrigt (8)	18,1	1,50	0,77
Summa:	1204,9	100,00	51,44

Anmärkning: (1) Arbetsgivaravgifterna består av sjukförsäkrings-, ålderspensions-, arbetsmarknads-, föräldraförsäkrings-, premiepensions-, efterlevandepensions-, arbetsskadeavgift. (2) Den allmänna pensionsavgiften tas ut för att finansiera pensionerna. Skattebetalarna kompenseras för detta genom en skattereduktion. Systemet innebär en transferering inom det offentliga från kommun och stat (skattereduktionen)

till socialförsäkringarna (pensionssystemet). (3) Den del av den allmänna pensionsavgiften som inte går till pensionssystemet utan till staten, d v s inbetalningar ovanför drygt 8 basbelopp. (4) Mervärdesskatten redovisas inklusive den offentliga sektorns moms, som även ingår i BNP. En viss andel går till EU som EU-avgift. (5) De punktskatter som betalas av företag förväntas övervältras på löntagarna och ska därför egentligen hänföras till skatt på arbete. För enkelhets skull bortses från detta. (6) Avkastningsskatten är en skatt på hushållens pensionssparande i pensionsförsäkringar och kapitalförsäkringar. Syftet med skatten var att kapitalavkastningen på förmögenheter i försäkringar, fonder och investeringsfonder skulle beskattas likvärdigt med den direkta kapitalinkomstskatten på 30 procent. (7) Merparten går till EU. (8) Övrigt är en restpost som bl a består av stämpelskatt.

Källa: Skattebetalarna (2003, Tabell 4).

Socialavgifter består av *arbetsgivaravgifter*, *egenavgifter*, *allmän pensionsavgift* och *särskild löneskatt*. Socialavgifterna ska finansiera socialförsäkringarna, det obligatoriska försäkringssystem som sägs ska ge de försäkrade ekonomisk trygghet under livstiden. I betydande utsträckning är de dock skatt. *Arbetsgivaravgifterna* betalas av arbetsgivare på ersättningar som utbetalas till anställda. De består av: sjukförsäkrings-, föräldraförsäkrings-, ålderspensions-, efterlevandepensions-, arbetsmarknads-, arbetsskade- och allmän löneavgift¹⁶. Totalt uttas arbetsgivaravgifterna med 32,82 procent av det som vanligtvis kallas bruttolönen (arbetstagarens lön innan inkomstskatten är dragen). *Egenavgifter* är de enskilda näringsidkarnas motsvarighet till arbetsgivaravgifterna. Samma poster ingår som i arbetsgivaravgifterna. *Egenavgifterna* är dock något lägre, 31,01 procent. *Allmän pensionsavgift* betalas av både anställda och näringsidkare och syftet är att finansiera det nya pensionssystemet.¹⁷ Skattebetalarna kompenseras för detta med hjälp av en skattereduktion. Systemet innebär en omfördelning av skatteintäkterna inom det offentliga från stat och kommun till socialförsäkringssystemet. *Särskild löneskatt* uttas på inkomster som inte är förmånsgrundande, främst ersättningar till personer över 65 år och inkomster från passiv näringsverksamhet. *Särskild löneskatt* tas ut med 24,26 procent på bruttolönen och ska motsvara skattedelen i arbetsgivaravgifterna.

Mervärdesskatt utgår som en generell konsumtionsskatt på all konsumtion. Den utgår i regel som ett pålägg på 25 procent på försäljningspriset. Vissa varor och tjänster har en reducerad mervärdesskatt, t ex livsmedel (12 procent) och allmänna nyhetstidningar och böcker (6 procent). Andra varor och tjänster är momsbefriade, t ex hyra av fastighet, sjuk- och tandvård. Uppskattningsvis en tredjedel av hushållens konsumtion består av icke momsbelagda varor

¹⁶ Den allmänna löneavgiften infördes för att finansiera Sveriges medlemskap i EU och har senare höjts. Den är således en ren skatt.

¹⁷ Tidigare var de allmänna pensionsavgifterna en del av de allmänna egenavgifterna (införda 1994), som bestod av pensionsavgift och sjukvårdsavgift. Från och med 1998 kvarstår endast pensionsavgift. De allmänna egenavgifterna ska inte förväxlas med egenavgifterna, de enskilda näringsidkarnas motsvarighet till arbetsgivaravgifterna. För att särskilja dessa kallas i vissa sammanhang egenavgifterna för egenföretagaravgifter.

och tjänster (Riksskatteverket 2002, s 101). *Punktskatterna* utgår på vissa varor, t ex energi, tobak och alkohol.

Genomgången av skatteintäkterna visar att de skatter som diskuteras i den allmänpolitiska debatten är mycket små, för att inte säga försumbara. Näringslivet förespråkar ett borttagande av förmögenhets- och arvs- och gåvoskatten. Dessa skatter inbringade år 2002 $5,2 + 2,8 = 8$ miljarder kronor, vilket motsvarade 0,66 procent av skatteintäkterna och 0,34 procent av BNP. En halvering av kapitalinkomstskatten, vilket emellanåt diskuterats för att närma sig den internationella nivån, motsvarade 5,5 miljarder kronor (0,24 procent av BNP, 0,46 procent av skatteintäkterna).¹⁸ Till saken hör att det verkar finnas ett konsensus kring slutsatsen att nettoeffekten av ett borttagande av dessa skatter skulle ha en *positiv* effekt på de totala skatteintäkterna, bl a till följd av ett återinflöde av kapital som skulle stimulera ekonomin och ökat företagande (se t ex Hansson 2004, SOU 2002:47).

Rimligheterna i skatterna på arbete, d v s den kommunala inkomstskatten, den statliga inkomstskatten för fysiska personer och socialavgifterna, som genererar de stora skatteintäkterna diskuteras överhuvudtaget inte i dagsläget. Tillsammans gav dessa skatter 769 miljarder kronor i skatteintäkter, vilket utgör något mindre än två tredjedelar av de totala skatteintäkterna och nästan en tredjedel av BNP. Lägg mervärdesskatten till detta, en tung skatt för många löntagare (speciellt för de med låga inkomster) uppgår skatterna till nästan 1000 miljarder, motsvarande 80 procent av skatterna och över 40 procent av BNP.

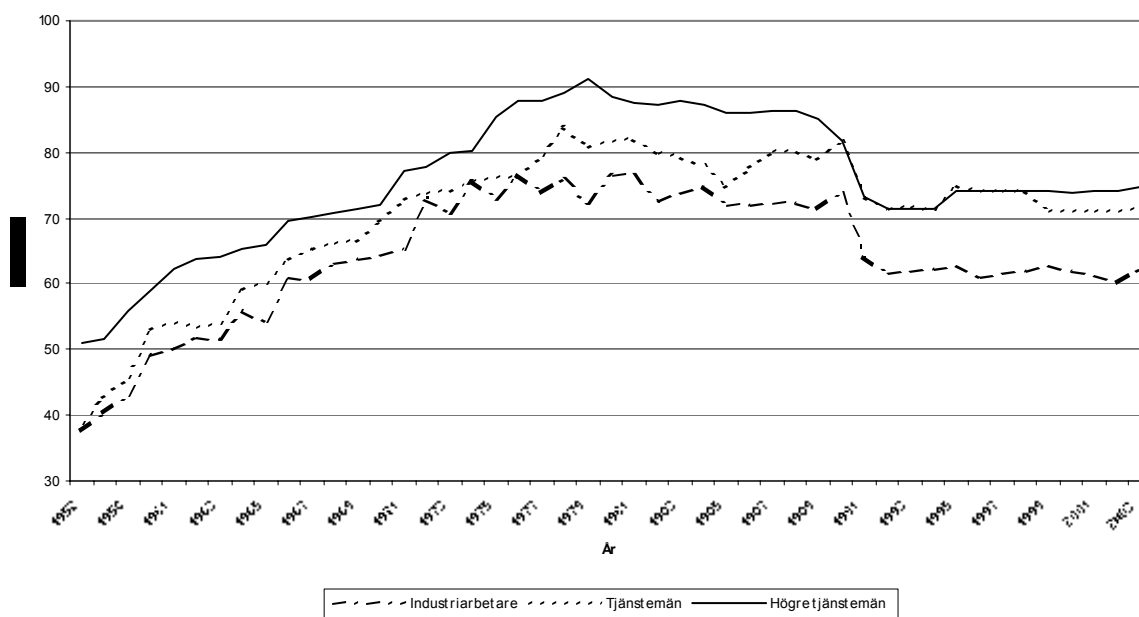
Arbetskattekilen

Löne- och konsumtionsskatterna (tillsammans med inkomstberoende bidrag och avdrag) ger upphov till arbetskattekilen, som har avgörande betydelse för sysselsättningen och tillväxten (Du Rietz 2004, Johnsson 2004 och Pålsson 2004). Arbetskattekilen beskriver den totala skatte- (bidrags- och avgifts-) effekten på arbetsinkomsten av en ytterligare arbetsinsats. De höga skatterna på arbetsinkomster har medfört höga arbetskattekilar. *Figur 2* visar arbetskattekilen för en industriarbetare, en tjänsteman och en högre tjänsteman mellan 1952 (det första året för vilket arbetskattekilar finns beräknade) och 2002.¹⁹

¹⁸ I dag finns det ett stort missnöje bland många med fastighetsskatten. Denna var inte heller särskilt stor, en halvering skulle ha kostat ca 11 miljarder kronor, vilket motsvarade något mindre än 1 procent av de totala skatteintäkterna och 0,5 procent av BNP.

¹⁹ En mer utförlig tabell som ligger till grund för figuren redovisas i appendix A.

Figur 2 Arbetsskattekilar, 1952-2003



Anmärkning: Tjänstemannen är en genomsnittlig manlig tjänsteman i privat sektor. Den högre tjänstemannen är ekonomichef i ett större företag (medianlön för befattningstyp 9002 fram till 1990). Efter 1990 antas den högre tjänstemannens lön stiga i samma takt som den genomsnittliga tjänstemannens. Marginalskatterna avser ensamstående utan barn och arbetsgivaravgifterna alla lagstadgade avgifter, utom för den högre tjänstemannen där hänsyn tagits till tidigare tak på avgifterna (avskaffade 1976 och 1982). De indirekta skatterna är brutto exklusive fastighetsskatt. Beräkningarna är utförda med genomsnittliga underskottsavdrag och kostnader under inkomst av tjänst: 11 procent i underskottsavdrag för tjänstemannen, 16 procent för den högre tjänstemannen och 0 procent för industriarbetaren alla år. Resekostnader beräknas till 1,5 procent av lönen, övriga kostnader under inkomst av tjänst 0,5 procent. Ingen hänsyn har tagits till förmånsvärdet i arbetsgivaravgifterna. Skattekilens definieras som $1 - [(1-t_e) \cdot (1-t_m) \cdot (1-t_i) / (1+t_a)]$; där t_e är pensionsavgiften (plus andra eventuella pensionsavgifter), t_m är marginalskatten i inkomstskatten (exklusive egenavgifter), t_i är skattesatsen av konsumtionskatterna definierad som summa av moms och punktskatter som procent av varans eller tjänstens pris och t_a är arbetsgivaravgifterna.

Källa: Du Rietz (1994 och uppdateringar).

År 1952 var skattekilens för en industriarbetare ca 38 procent. Den ökade kontinuerligt och överskred 70 procent i början av 1970-talet för att nå en topp (ca 76 procent) i mitten av 1970-talet. Den höll sig kring denna nivå eller något under fram till 1990-91 års skattereform, då kilen sänktes till ca 62 procent. Skattekilens har sedan dess varit av denna storlek.

Den högre tjänstemannens arbetsskattekil var något över 50 procent år 1952. Den steg kontinuerligt och nådde en topp på ca 91 procent år 1979. Den sjönk därefter till ca 85 procent i slutet av 1980-talet. I samband med 1990-91 års skattereform sänktes skattekilens till något över 70 procent. Införandet av värnskatten 1995 höjde skattekilens till ca 74 procent.

Den genomsnittliga tjänstemannens skattekil var ungefär lika stor, eller något större än industriarbetarens, fram till slutet av 1970-talet. Sedan 1990-talets början fram till dess mitt

var den lika hög som för den högre tjänstemannen. Därefter har den legat nästan 5 procentenheter lägre.

De höga arbetsskattekilarna, speciellt under 1970- och 1980-talet, torde ha haft en kraftig negativ inverkan på utbudet och efterfrågan på arbetskraft i det privata näringslivet och medfört avsevärda samhällsekonomiska kostnader i form av minskad sysselsättning och dämpad tillväxt (Du Rietz m fl 2004).

Skatteprinciper och drivkrafter

På vilka principer grundar sig det höga totala skatteuttaget och skatternas fördelning från olika skattebaser och förklarar principerna det höga skatteuttaget och skattesystemets utformning?

Beskattningen kan följa olika principer. I litteraturen brukar man exempelvis hänvisa till:

Intresseprincipen, skattebetalaren betalar i skatt i förhållande till den nytta han/hon har av de offentliga utgifterna.

Skatteförmågeprincipen, skatt betalas efter förmåga eller bärkraft.

Likformighetsprincipen, samma skattesats tillämpas genomgående för att inte snedvrída relativpriserna.

Utifrån enbart dessa principer är det svårt att komma till en viss slutsats om skattesystemets utformning och skattetryckets nivå. Det är t ex möjligt att utifrån intresse- och skatteförmågeprincipen argumentera för såväl progressiv, proportionell, som regressiv beskattning. Följaktligen avvisar Rodriguez (1981, s 87) i sin analys av framväxten av det svenska skattesystemet med bestämdhet idén att skatteprinciperna utgjort drivkraften bakom skattesystemets utformning (och skattetryckets höjning). ”Vissa detaljer av skattesystemet kan betraktas som produkter av skatteprinciperna. Dessa kan dock inte användas som generella förklaringar till de strukturella, långsiktiga förändringarna av skattesystemet. Det är inte heller skatteprinciper som huvudsakligen påverkar makthavarna i samhället utan snarare tvärtom.”

Han menar istället att skattesystemets utformning och skattetryckets nivå kan förklaras av: i) maktförhållanden, ii) idéer som olika maktgrupper omsluter och iii) ”minsta motståndets lag”

eller flexibilitetens princip, vilken innebär att beskattning uttas där beskattningsmakten möter minsta politiska motstånd (Rodriguez 1981, s 27)^{20, 21}.

Det minsta motståndets lag, eller flexibilitetens princip, innebär förenklat att makten tar vad den kan ta och beskattar vad den kan beskatta. I ett demokratiskt system kan detta beskrivas som att väljare efterfrågar olika typer av offentligt finansierade förmåner. Samtidigt möter finansieringen ett motstånd eftersom höjd skatt innebär en indragning av köpkraft för skattebetalaren. Politiker måste därför göra en avvägning mellan kraven på utgifter och kraven på återhållsamhet. Det demokratiska styrelseskicket selekterar fram politiker som lyckas genomföra reformer där väljarkåren *upplever* ”intäkterna” från reformerna som större än ”kostnaderna” för finansieringen.²² Det innebär att det politiska systemet selekterar fram politiker som lyckas identifiera skatter som inte möts av motstånd från väljarna. Beskattningen kan liknas vid experimentell process där politiker prövar olika beskattningsalternativ och väljer det där motståndet är lägst.

Enligt Rodriguez är tre faktorer viktiga för detta motstånd: i) skatternas elasticitet, ii) deras synlighet och iii) uppbördsförfarandet. När en viss nivå på skattetrycket nåtts måste beskattningen vila på skatter med breda och kontrollerbara skattebaser, såsom den proportionella kommunala inkomstbeskattningen, arbetsgivaravgifterna och allmänna varuskatter. Med synlighet avses att skattebetalaren för det första är medveten om att skatten existerar och för det andra förstår att han/hon bär den faktiska kostnaden (och dess storlek) för skatten. Den kommunala och statliga inkomstskatten brukar betraktas som synliga skatter; skattebetalarna är medvetna om skatternas existens, att de bär skatternas faktiska kostnader och de har en någorlunda god uppfattning om hur mycket de betalar. Arbetsgivaravgifter och konsumtionsskatter brukar anses som osynliga. I den utsträckning skattebetalarna känner till dem är såväl övervältringen liksom skatternas storlek oklara för dem. Det finns empiriska belegg för att skatterna till en icke obetydlig del är osynliga för den genomsnittlige skattebetalaren (Sanandaji och Wallace 2003).²³ Konstruktionen av uppbördssystemet och

²⁰ Jämför här med dagens debatt om skatt efter flyttkraft och inte efter bärkraft.

²¹ Förklaringen ligger väl i linje med public choice teorin i vilken politiskt beslutsfattande analyseras utifrån ekonomisk teori. Antalet röster fungerar som urvalskriterium i det politiska systemet. För att ”överleva” måste politikerna vinna väljarnas gunst (röster). Detta kräver ett budskap som uppfattas som positivt av väljarna och god marknadsföring av budskapet, vilket öppnar möjligheter för särintressen med finansiella och personella resurser som kan sprida budskapet (Mueller 2003).

²² De faktiska intäkterna och kostnaderna kan avvika från de upplevda.

²³ I en enkätundersökning visar de att den genomsnittlige respondenten trodde att den totala skattebördan för en industriarbetare uppgick till ca 40 procent, medan den var ca 60-65 procent. Undersökningen visar att de främsta

dess funktion har också betydelse. Införandet av den allmänna självdeklarationen i början av förra seklet och källskattesystemets under 1940-talet har underlättat skattehöjningar.

Sammanfattning

Skatt är ett tvångsbidrag till det allmänna (stat, primärkommun eller landstingskommun) utan direkt motprestation. Syftet med beskattningen har förändrats under 1900-talet, från att enbart finansiera utgifterna, till att även omfatta socialpolitiska, stabiliseringspolitiska, tillväxtpolitiska och fördelningspolitiska mål. I takt med expansionen av det offentliga verksamhetsområden har beskattningen ökat. I början av 1900-talet var skattetrycket under 10 procent av BNP. En snabb expansion av skatterna inleddes i och med socialdemokraternas makttillträde 1932. Trots detta var Sverige länge ett lågskatteland. Det var först i början av 1960-talet som skattetrycket steg över 30 procent och först i mitten av 1960-talet som Sveriges skattetryck steg till det högsta, för att förbli det högsta eller bland de högsta, i den demokratiska världen. En kraftig höjning av skattetrycket skedde under 1970-talet, speciellt 1975-76 då skattetrycket steg 5 procentenheter på ett år. Skattetrycket nådde sin högsta nivå i modern tid i slutet av 1980-talet, ca 56 procent. Sedan dess har det sjunkit något och uppgick till ca 51 procent (motsvarande ca 1200 miljarder kronor) år 2002.

Mer än två tredjedelar av skatteintäkterna (ca 770 miljarder kronor) härrör från skatter på *arbete* – den kommunala inkomstskatten, den statliga inkomstskatten för fysiska personer och socialavgifterna. Skatt på *konsumtion* – mervärdesskatten och punktskatterna – stod för en fjärdedel (ca 300 miljarder kronor) av skatteintäkterna. Tillsammans stod skatt på arbete och konsumtion för närmare 90 procent av de totala skatteintäkterna. Skatt på kapital gav ca 6 procent (77 miljarder kronor) av skatteintäkterna.

Den kommunala inkomstskatten var den enskilt största skatten och genererade en tredjedel av de totala skatteintäkterna (ca 380 miljarder kronor). Socialavgifterna och mervärdesskatten kom därefter och inbringade nära 30 procent (354 miljarder kronor) respektive 17 procent (210 miljarder kronor) av skatteintäkterna. Den statliga inkomstskatten för fysiska personer inbringade något under 3 procent av skatteintäkterna (ca 34 miljarder kronor).

orsakerna till missuppfattningen var att de tillfrågade trodde att arbetsgivaren bär kostnaden för arbetsgivaravgiften och att den, som namnet antyder, är en avgift och inte – som är fallet – till stora delar en skatt.

Förmögenhetsskatten gav 0,43 procent av skatteintäkterna (5 miljarder kronor) och arvs- och gåvoskatten 0,2 procent av skatteintäkterna (2,8 miljarder kronor).

En rad faktorer förklarar skattetryckets höjd och skattesystemets utformning, t ex maktförhållande mellan olika samhällsklasser, den ideologiska och ekonomiska synen på staten och statens roll, möjligheten att beskatta individer uttryckt som det minsta motståndets lag (flexibilitetens princip) och den politiska processens egen dynamik (det som brukar kallas för ”public choice” förklaringar). Arbetarklassens framväxt och maktövertagande ledde till en radikaliserings av politiken och krav på statliga reformer för att öka den sociala tryggheten. Ett annat politiskt mål var det klasslösa samhället, vilket ledde till krav på hög progressivitet i inkomst-, förmögenhets-, arvs- och gåvoskatterna. Keynesianismen och socialismen, en ekonomisk skolbildning respektive ideologi som kom att få stort inflytande under 1900-talet, förespråkade statlig inblandning i ekonomin av bl a effektivitetsskäl. Bland skattebetalarna fanns det dock ett mer eller mindre stort motstånd mot ökade skatter. Politikerna tvingades därför att vara flexibla och ta ut skatter där de mötte minst motstånd. Motståndet påverkas av skatternas elasticitet, synlighet och uppbördsförfarandet.

Referenser

- Du Rietz, G. (1994): Velfärdsstatens finansiering, Timbro, Stockholm.
- (2004): ”Effektivitetsproblem med höga skatter”, i Karlson, N., Johansson, D. & Johnsson, R., (red), Skatter och värdighet, Ratio, Stockholm.
- Du Rietz, G., Johansson, D. & Karlson, N. (2004): ”Ett enkelt skatteförslag för arbete och värdighet”, i Karlson, N., Johansson, D. & Johnsson, R., (red), Skatter och värdighet, Ratio, Stockholm.
- Hansson, Å. (2004): ”Förmögenhetsskatten som symbol”, i Karlson, N., Johansson, D. & Johnsson, R., (red), Skatter och värdighet, Ratio, Stockholm.
- Karlson, N., Johansson, D. & Johnsson, R., (red), (2004): Skatter och värdighet, Ratio, Stockholm.
- Lodin, S-O., Lindencrona, G., Melz, P. & Silfverberg, C. (2002): Inkomstskatt – en läro- och handbok i skatterätt, del 1 och 2, Studentlitteratur, Lund.
- Löwnertz, S. (1983): De svenska skatternas historia, Riksskatteverket, Stockholm.
- Mueller, D. (2003): Public Choice III, Cambridge University Press, Cambridge.
- Pålsson, A-M. (2004): ”Skatteklar på hushållsnära tjänster”, i Karlson, N., Johansson, D. & Johnsson, R., (red), Skatter och värdighet, Ratio, Stockholm.
- Rodriguez, E. (1980): Offentlig inkomstexpansion: En analys bakom de offentliga inkomsternas utveckling i Sverige under 1900-talet, doktorsavhandling i ekonomisk historia, Uppsala universitet, Uppsala.
- Rodriguez, E. (1981): Den svenska skattehistorien, LiberLäromedel, Lund.
- Riksskatteverket (2002): Skattestatistisk årsbok 2002, Riksskatteverket, Stockholm.
- Sanandaji, T. & Wallace, B. (2003): ‘Fiscal Illusion and Fiscal Obfuscation: An Empirical Study of Tax Perception in Sweden’, magisteruppsats i nationalekonomi, Handelshögskolan i Stockholm.
- Skattebetalarna, 2003, Fakta för skattebetalare, Skattebetalarnas förening, Stockholm.

SOU 2002:47: Våra skatter? Expertrapporter till skattebasutredningen.

Appendix A

Tabell A.1 Årslöner, marginalsatser och skattekil för industriarbetare, tjänstemän, högre tjänstemän, 1952-2003.

År	INDUSTRIARBETARE			TJÄNSTEMÄN			HÖGRE TJÄNSTEMÄN		
	ÅRSLÖN	Marginalsatt	Skattekil	Årslön	Marginalsatt	Skattekil	Årslön	Marginalsatt	Skattekil
1952	8300	30,8	37,6	12300	32,2	38,9	25500	45,5	50,9
1955	9700	32,6	40,2	14400	35,4	42,7	29800	45,5	51,6
1958	11900	35	43,0	17600	38,2	45,8	36400	49,6	55,8
1960	13500	38,5	49,2	20000	43,3	53,2	41400	50,3	58,9
1961	14500	38,8	50,2	22200	43,5	54,0	46100	53,8	62,4
1962	15600	39,5	52,0	23800	41,3	53,4	50400	54,3	63,7
1963	16600	38,4	51,7	25200	41,2	53,9	52200	54,0	64,0
1964	17800	43	55,8	26800	47,4	59,2	55500	55,1	65,2
1965	19500	40,1	54,3	28700	47,8	60,2	60000	55,4	66,0
1966	21300	48,1	61,0	31100	52,0	63,9	65700	59,6	69,6
1967	22400	47	60,8	33100	53,0	65,2	70300	59,6	70,1
1968	23300	48,9	63,2	35000	53,0	66,1	74400	59,6	70,9
1969	24800	49,7	63,7	37000	53,7	66,6	78000	60,3	71,4
1970	27500	50,3	64,3	40000	57,6	69,6	84600	60,9	71,9
1971	30300	49,5	65,4	43000	60,6	73,0	90000	66,5	77,1
1972	32200	60,9	72,9	46500	62,1	73,7	96000	67,8	77,7
1973	34600	57,5	70,7	50200	62,3	74,0	104200	70,9	79,9
1974	38800	64,1	75,5	56100	64,1	75,5	115700	71,0	80,2
1975	45500	58,2	73,0	63500	63,2	76,2	134400	77,2	85,3
1976	51200	62,6	76,6	72200	62,2	76,4	147600	80,4	87,8
1977	54600	56,6	73,8	78000	66,5	79,7	160300	79,7	87,7
1978	59000	60,7	76,1	83900	73,7	84,0	169900	81,8	88,9
1979	64000	54,4	72,3	90700	68,5	80,9	182800	85,3	91,1
1980	71000	60,7	76,4	98100	69,4	81,6	198000	80,8	88,5
1981	77200	60,6	76,6	106600	69,7	82,0	212400	79,1	87,6
1982	82200	54,2	72,6	112600	66,2	79,8	224400	78,4	87,1
1983	88200	54,6	73,7	119700	64,3	79,3	240000	79,1	87,9
1984	96100	55,5	74,9	130700	61,0	78,0	268900	77,6	87,3
1985	103200	50,4	72,0	139500	55,4	74,8	287200	75,4	86,1
1986	110400	50,3	72,0	153400	60,3	77,7	311400	75,3	86,1
1987	118200	50,4	72,3	165100	64,4	80,1	338340	75,4	86,3
1988	127400	50,6	72,4	177900	64,6	80,2	365407	75,6	86,3
1989	139400	47,8	71,3	199000	61,8	79,0	392812	72,8	85,0
1990	152700	51,9	74,0	218000	66,2	81,7	430317	66,2	81,7
1991	158500	34,3	64,1	232300	51,2	73,3	458544	51,2	73,3
1992	167900	34,1	61,6	245600	51,0	71,5	485587	51,0	71,5
1993	172800	34,8	62,1	252500	51,5	71,8	500155	51,0	71,5
1994	182600	35,5	62,3	259300	51,1	71,4	513600	51,1	71,4
1995	190800	37,4	62,8	266100	58,2	75,1	527069	56,5	74,1
1996	204100	35	61,1	287100	56,7	74,1	568664	56,6	74,1
1997	208900	35,7	61,5	296300	56,7	74,1	586887	56,7	74,1
1998	214100	36,4	62,0	306800	56,7	74,2	607684	56,8	74,2
1999	222400	37,4	62,9	319000	51,5	71,2	631849	56,5	74,2
2000	230500	36,4	61,9	337100	51,6	71,0	667700	56,6	74,0

2001	239000	35,2	61,2	350200	51,6	71,0	693740	56,6	74,0
2002	247 600	32,9	60,0	364 900	51,7	71,2	722 877	56,7	74,2
2003	255 300	36,8	62,3	377300	52,4	71,6	747455	57,4	74,6

Anmärkning: Tjänstemannen är en genomsnittlig manlig tjänsteman i privat sektor. Den högre tjänstemannen är ekonomichef i ett större företag (medianlön för befattningstyp 9002 fram till 1990). Efter 1990 antas den högre tjänstemannens lön stiga i samma takt som den genomsnittliga tjänstemannens. Marginalskatterna avser ensamstående utan barn och arbetsgivaravgifterna alla lagstadgade avgifter, utom för den högre tjänstemannen där hänsyn tagits till tidigare tak på avgifterna (avskaffade 1976 och 1982). De indirekta skatterna är brutto exklusive fastighetskatt. Beräkningarna är utförda med genomsnittliga underskottsavdrag och kostnader under inkomst av tjänst: 11 procent i underskottsavdrag för tjänstemannen, 16 procent för den högre tjänstemannen och 0 procent för industriarbetaren alla år. Resekostnader beräknas till 1,5 procent av lönen, övriga kostnader under inkomst av tjänst 0,5 procent. Ingen hänsyn har tagits till förmånsvärdet i arbetsgivaravgifterna. Skattekillen definieras som $1 - [(1-t_e)*(1-t_m)*(1-t_i)/(1+t_a)]$; där t_e är pensionsavgiften (plus andra eventuella pensionsavgifter), t_m är marginalskatten i inkomstskatten (exklusive egenavgifter), t_i är skattesatsen av konsumtionsskatterna definierad som summa av moms och punktskatter som procent av varans eller tjänstens pris och t_a är arbetsgivaravgifterna.

Källa: Du Rietz (1994 och uppdateringar).

